

ЕКООБРАЗОВАТЕЛЕН ПОТЕНЦИАЛ НА ГРАДСКАТА СРЕДА

Ас. д-р Йорданка Стоянова-Тонева
ВСУ „Черноризец Храбър“, гр. Варна, Р България

Въведение

Формирането на екологична култура е едно от предизвикателствата в образователния процес, изцяло в унисон с водещите екологични парадигми за устойчиво развитие на градската и околната среда. Една от основните цели (цел 11) на Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. е *„Градовете и населените места да станат приобщаващи, сигурни, издръжливи и устойчиви“*. Такава перспектива е възможна само с ясна национална стратегия и подготвен човешки капитал. Екологичното образование е част от концепцията за сигурност както в Р България, така и в целия ЕС. Екологичното възпитание предполага непосредствен контакт с природата и всекидневната градска среда и се превръща в задължителен елемент от съвременните учебни програми. Отношението към природата се култивира от ранна детска възраст, за това основната цел на екологичното образование е да ангажира емоционално подрастващите с проблемите на екологията, като целенасочено формира специфична култура, екологично мислене, знания и поведение. Подобни компетентности се надграждат постепенно чрез:

- целенасочено изучаване на биоразнообразието, неговите характеристики и значение;
- изграждане на екологична култура;
- работа и дейности, свързани с екологични проекти, които разширяват знанията на учениците за живата и неживата природа;
- съзнателно формиране на екологични навици;
- въвеждане на нови методи за обучение, свързани с различни сугестопедични подходи, като учене чрез конкретни игрови занимания, чрез преживявания в естествена екологична среда.

Успоредно с традиционната училищна среда различните градски пространства се превръщат в естествена обучителна платформа, предлагайки нетрадиционни образователни подходи за преподаване извън класната стая. Целта

на извънучилищното преподаване е формиране на знания и умения в условията на съвременната ни градска инфраструктура. Една сериозна провокация за образователната система, превърнала се в адекватно решение в периода на Ковид кризата, която креативно реализира нови проекти и модели за екологично възпитание.

Екологичното образование

Съхранението на околната среда е основна задача на всяко общество. Отделният човек, в отговорността си за бъдещето на поколенията след него, е длъжен да култивира качества и култура, които ще формират у подрастващите специфично отношение към природните ресурси и заобикалящата ги градска среда. В съвременния свят науката предлага спектър от технологични решения, а в рамките на образованието и новите педагогически парадигми може да се потърси друга платформа за екологично образование. Това е сфера, която ежедневно напомня своята актуалност и изисква формирането на нов и различен образователен подход.

Въпреки естествената еволюция на понятието [1] „екологично образование“, особено в съдържателен аспект, нормативните документи в Р България го определят като: „Образование, което е насочено към формиране на екологична култура, екологично съзнание и екологично поведение в тяхната взаимна връзка и единство с оглед опазване на екологичното равновесие“ [2]. Устойчивото развитие на градовете, които трябва да гарантират сигурност на гражданите и обществото, се нуждаят от подготвен социален капитал, притежаващ нужните екологични компетенции.

Този фундамент се полага в детска възраст чрез система от базови знания за околната среда и кръговрата в природата, чрез култивиране на умения и навици, свързани с конкретни дейности по защита и грижа за екосистемите, чрез осмисляне на уникалната връзка „човек – общество – природа“ и ролята на институциите, които, базирайки се на закона и нормата, гарантират екологична еволюция в цялостния образователен процес. В тази връзка децата трябва да се стимулират да се включват съпричастно в екоинициативи, като осъзнават и съпреживяват ползата от тях.

Актуалността на посочените процеси поставя пред образователните институции изключително сериозни *цели, задачи, методи, подходи, средства (дейности)*. Търсенето на нови, различни и непознати до момента педагогически похвати и алтернативна среда са целенасочено избирани, без да се отрича традиционният педагогически опит. Децата имат потребност от творчество и този порив е добре да бъде канализиран в една смислена и значима посока, каквото е екологичното образование и възпитание. Именно чрез творчеството подрастващите могат да открият красотата на природата, нейното значение и възможности за съхранение.

Успешни резултати се постигат чрез ангажиране на учениците в свободното им време, често <https://diuu.bg/emag/7952/>, класифицирани като извънкласни и извънучилищни занимания. Според стратегическите документи на МОН, свързани с развитие на училищното образование, „извънкласната и извънучилищната

дейност има важно значение за пълноценното развитие на учениците. Ангажирането по естествен начин на въображението, способностите и интересите на децата несъмнено ще съдейства за тяхното физическо, интелектуално и личностно развитие¹. Естествена платформа за извънкласни занимания се гарантира от възможностите на градската среда.

В Република България основните **цели** [3] на екологичното образование са следните:

- „осмисляне на *екологичното образование* като задължителен елемент от образователния процес. Придобиване на екологични знания за запазване целостта на природата, повишаване на продуктивните, здравословните и естетически качества на средата и за нейното устойчиво развитие. Усвояване на умения за индивидуална и колективна екологична дейност, готовност за опазване на природата.
- изясняване на резултатите от екологичното образование във връзка с отделната личност и нейната индивидуална екологична култура, екологично съзнание и поведението по отношение на природната среда. Формиране на съзнателно отношение у обучаваните към природата, към своето близко обкръжение и към цялата планета и проява на екологично съзнание и екологично грамотно поведение в ежедневието.
- въвеждането на държавни образователни изисквания позволява да се създаде по-точен инструментариум за оценка ефективността на екологичното образование. Едни от целите, залегнали в тях, са уменията за вземане на решения и развитието на екологичните компетенции“.

Основните **понятия**, които свързваме с екологичното образование, са:

- екологична грамотност
- екологично съзнание
- *екологична култура*
- *екологична етика*.

„Екологичната грамотност, екологичната култура, екологичното съзнание и екологичната етика регулират *екологичното поведение*. То се изразява в постъпки и действия, съхраняващи природата и собственото здраве [4].“

Пълноценното насочване на децата към околната среда се постига чрез прилагане на **система от методи**, която да гарантира взаимодействие между поколенията с една обща цел. Можем да ги определим като методи за взаимодействие от различен характер: информационно-познавателни, игрово-преобразуващи, евристични, опитно-експериментални и др., всички със специфични функции, адресирани към екологично значимите проблеми. Тематичните модули са разнообразни и разкриват широк спектър от образователни възможности. Много често те са специфични за различните възрастови групи и варират от участия в опознавателни екскурзии до сериозни екологични проекти, които изискват не само креативност, отговорност и знания, но и сериозна финансова подкрепа, експериментален опит и най-вече отговорност.

¹ <https://diuu.bg/emag/7952/>

Предизвикателствата

Основните предизвикателства, от които произтичат екологичните проблеми в градовете притежават няколко определящи характеристики:

- много от градовете трудно се справят със социални и екологични проблеми, които са в резултат на *пренаселване, бедност, замърсяване и трафик*.
- увеличаването на градските зони, разрастването на жилищните площи, оскъпяването на обществените услуги са поредица от фактори, които допълнително влияят, както върху инфраструктурата, така и са свързани със замърсяване на околната среда.
- много от компонентите на естествената екосистема са тясно преплетени със социалната, икономическата, културната и политическата система на градовете. Градското пространство е обвързано с редица институционални решения, които имат отношение към запазването и грижата за околната среда.
- промяната на климата е друг сериозен фактор, който пряко рефлектира върху градската околна среда. Екологично чистите пространства намаляват за сметка на райони с концентрация на отпадъци, замърсена вода, въздух и почви. Нужни са целенасочени дейности, свързани с правилното управление на отпадъците, като един от глобалните проблеми, свързан със замърсяването на околната среда [5].

Градската среда

Осъзнатият поглед към заобикалящата ни околна среда и значението на екосистемите в живота на съвременния човек провокират и образователната система, която търси алтернативни образователни формати, с цел да предложи на учениците още една платформа за екологично образование и възпитание. Симбиозата от интердисциплинарни предмети фокусира вниманието на педагози и родители. Връзката с „местата на всекидневието“ се изгражда постепенно от най-ранна детска възраст и когато тя е целенасочено ориентирана – отношение към културно-историческото наследство, опазването на околната среда, предполага превръщането на подрастващите в бъдещи отговорни възрастни, в хора с активна гражданска позиция, осъзнаващи своята роля при формирането на устойчиви модели за градска среда, култура и образование.

В процеса на създаване детето има способност да научава бързо, нецеленасочено чрез различни игрови похвати и методика. Така опознава, както околната, така и градската среда, които са първите провокатори на детското въображение. Именно те формират представата му за открити пространства, за природа, за архитектура, за цвят и форми.

Започвайки училище, „децата попадат в нетипична за тях контролирана среда и постепенно губят вроденото си любопитство за знание и чувство за свобода. Училищната програма по своя характер е предимно теоретична и невинаги развива креативно, социално и емоционално израстване на младите хора. Тя често е

отдалечена от техните интереси, способности и ежедневен живот. В българската образователна система центърът на обучение попада върху учителя. За контролиращите институции той е главното действащо лице. Това понякога нарушава естествената му комуникация с учениците и намалява мотивацията им за учене“ [6].

Именно затова образователната система и педагозите са провокирани да търсят и създадат нови, алтернативни модели за преподаване и възпитание, които да провокират детския интерес за придобиване на знания, умения и опит. Многообразието на градската среда предлага безкрайни възможности за изграждане на качества и придобиване на опитности на деца и младежи от всички възрасти. Този потенциал успешно подкрепя традиционната учебна програма с разнообразие от практически упражнения, възможности за работа в екип, изследователски проекти, особено в сферата на екологичното образование. Комплексното разрешаване на проблеми, критичното мислене и творческият подход са три от основните ключови компетенции, които се свързват с бъдещата успешна реализация на подрастващите. А ролята на градската среда е неизменна платформа за формиране на тези специфични качества.

Обучение чрез градска среда

Многообразието на градовете е една от модерните и съвременни концепции, които декомпозират традиционното схващане за градска среда, архитектура, пространство. Новият поглед към заобикалящия ни градски пейзаж се фокусира върху града като място за хората [7], предоставящо сигурност, безопасност, възможности, преживявания, обучение. Тази многопластовост естествено се превръща в поле за изследване на трансформациите в заобикалящата ни среда. Различните предметни области, като архитектура, урбанистика, дизайн, визуални изкуства, история, социология и др., изучават и прогнозираят градската среда, създавайки варианти за нетрадиционни методи и подходи за възпитание и обучение.

Идеята да се използва архитектурата като образец в процеса на обучение е позната още от Античността. В Древна Гърция част от педагозите заедно със своите ученици са изследвали градовете, проучвайки палитрата от социални взаимодействия и процеси, които са били не само културен феномен, но и част от ежедневието на древните елени. През XVIII век в Европа – в епохата на Просвещението, се наблюдава възход във всяка публична сфера. Обществено-политическите, социалните и стопанските промени предпоставят индустриалната революция, нарастващата урбанизация, създаването на уникални градове, които имат за векове напред културно и търговско значение. Средновековният гражданин и местата на неговото всекидневие [8] се превръщат в основен носител на новото време. В процеса на променящата се обществена среда и стремежът към повече граждански права и свободи известни учени и философи, като Джон Лок и Жан-Жак Русо, работят и публикуват трудове, свързани с ранното детско възпитание и лансират „идеята за образование чрез околната градска среда“.

В книгата си „Емил, или за възпитанието“ (Русо, 1889) Русо популяризира идеи, свързани с неизменната връзка между индивида и обществото и предлага насоки за гражданско образование на детето, които приоритетно имат практиче-

ска насоченост [9]. По-късно, в края на XIX век, възниква движението за прогресивно образование, което провъзгласява ученето чрез опит и взаимодействие с околната среда като основен дидактически метод. „Един от най-известните образователни реформатори и последователи на идеята за образование чрез преживяване е философът Джон Дюи. В своята книга „Преживяване и образование“ авторът препоръчва по време на преподаване учителите да отчитат културния и социален контекст на децата, защото протичащите процеси на взаимодействие и личен опит пряко влияят на детското развитие“ [10] (Дюи, 1938). Еволюцията на тези концепции провокира опити за обучение в реална градска среда, което може естествено да подкрепи и обогати традиционните подходи за преподаване и обучение.

През последните няколко десетилетия интересът към образованието чрез градска среда е подчертано увеличен и редица тесни специалисти, като философи, психолози, архитекти, педагози, природозащитници и др. се опитват да дефинират непосредствената връзка и отговорност на младите хора с града, в който живеят. Огромната им роля е за формирането на т.нар. устойчиви градове чрез членството им в различни организации по света – на местно, регионално, национално и международно ниво. Също така редица световни организации, като ЮНЕСКО, ООН, Международният съюз на архитектите и др., инициират проекти в подкрепа на различни дейности, които акцентират върху възможностите за обучение в реална градска среда независимо от характера и целите на образованието. С такива инициативи се ангажират училища, библиотеки, музеи, университети, камари на архитектите, екологични организации и всички хора, които вярват в смисъла на тази идея. Страни като Австрия, Финландия, Германия, Швеция, Великобритания и САЩ са първенци в този процес, с реализирани успешни проекти, които целенасочено трансформират градски пространства в полза на образователния процес. Важно е да се уточни обаче, че пълноценна проектна дейност се развива именно в такива страни, където образованието е приоритетна държавна политика.

Анализът на примерите за пълноценно екологично възпитание и обучение на подрастващите в автентична градска среда позволява да бъдат класифицирани и дефинирани като:

1) проектни инициативи в училищна среда и в акциите на обществени сдружения и организации; 2) участия в акции на природозащитници 3) организирани образователни екскурзии в градска среда; 4) провеждане на събития на регионално и национално ниво, като форума „Да изчистим България за един ден“.

Местата...

Естествено възниква въпросът – Кои са онези места от заобикалящата ни градска среда, които се явяват удачен, а в настоящата пандемична обстановка и адекватен заместител на класната стая, за екологично възпитание и образование на младите хора? На *първо* място, логично е тези алтернативни пространства да бъдат **градските паркове и градини**, които се превръщат в зони за открити уроци. Изучаването на флората, фауната, естествения природен кръговрат в

тази среда е най-близо до реалните природни ресурси във всеки един регион. Да не говорим, че целенасоченото създаване на подобни пространства позволява в един парк или екомаршрут да се култивират и отглеждат видове, които не могат да съжителстват заедно в естествена природна среда поради разнородния характер на природните условия, в които могат да виреят. Подобни примери в България могат да се посочат и такива са например паркът „Враня“ – бивша царска резиденция, паркът „Кайлъка“ – край гр. Плевен, Дворецът „Евксиноград“ край гр. Варна и др.

Парковете възникват в епоха, в която културната среда бива противопоставена и категорично отделена от природната. С нарастването на градовете обаче се появява нуждата от зелени площи, които да предоставят възможности за отдих. Традиционните паркове и градини се появяват като зелени територии, изградени от човека, имитиращи природна среда, създадени като място за отдих и подчинени главно на естетически норми. Често за строителството им са необходими невероятни усилия и средства, тъй като се изграждат на неблагоприятни, голи терени. Използват се разнообразни декоративни растения, повечето нехарактерни за района, които изискват интензивно поддържане и зависят изцяло от човешката грижа и намеса. Въпреки това те са най-популярният тип паркове в света и до днес.

На *второ* място, но не по важност, можем да посочим **екопарковете**. Те представляват цялостна и устойчива зелена система, която е насочена към опазването на естествената природа и биоразнообразието, но същевременно е предназначена за отдих, развлечения, обучение. Тези територии притежават изключителна екологична, културна и образователна стойност и са успешно интегрирани в урбанизираната и в околната среда. Всеки екопарк има специфичен дизайн (сгради, алеи, паркоместа, детски игрови зони) и притежава екологична стойност (енергия, рециклиране на отпадъците, управление на отпадните води, замърсяване, флора и фауна) и културно-образователна насоченост. За целите на екологичното образование той се превръща в желано пространство с изключителен образователен и възпитателен потенциал. Всеки елемент от тази зона е добре обмислен и планиран. За децата и младежите няма по добра образователна платформа, където в реална среда могат да се докоснат и оценят различните екологични параметри:

- Поддържането на естествено равновесие и кръговрат;
- Използването на характерни за района растителни видове;
- Опазването на елементите от дивата природа;
- Минималното засаждане на чужди растителни видове;
- Култивирането на лечебни растения;
- Осигуряването на семена за храна на птиците;
- Намаляването на нивото на шума и замърсяването на въздуха;
- Използване на средства за превръщане на растителните отпадъци в компост;

Предвидените и реализирани места за изява (работилници, горско училище, указателни – образователни табели пред различни растителни видове), с пространство за публика – са необходимата предпоставка за формиране на екологична култура и интегрирането на човека с природната среда.

Екопаркът е приложим навсякъде в градската среда независимо от формата и размера му. Той може да бъде прилаган с различна екологична стойност, която постепенно да прогресира. Всяка стъпка към превръщане на една зелена територия в устойчива води до положителна промяна на градската среда и създава потенциална възможност за образователна алтернатива.

На *трето* място можем да посочим онези градски пространства, които са част от ежедневието ни и често се превръщат в добри примери за младите хора – особено когато са добре планирани и поддържани. Създадените велоалеи в редица европейски градове, като необходим алтернативен транспорт [11], ни дават шанс да дишаме по-чист въздух. Разделното събиране на боклук в почти всяко междублоково пространство формира екологична култура, която отново е с мисъл за бъдещето.

Промяната в мисленето по отношение на философията на архитектурната среда, екологичният транспорт, развитието на нестандартни зелени площи (плаващи къщи, вертикални градини, градински площи на покривите на сградите, озеленени и красиво аранжирани тераси и балкони) ще подпомогне, дори и частично, преодоляването на ефектите от климатичните промени и небрежното отношение към заобикалящата ни среда. Говорейки за Устойчиво планиране, в настоящето сме изправени пред необходимостта от промяна и бързи действия, насочени към опазване и развитие на зелените територии и градското преустройство, за да се възстанови единството между градска и природна среда и се създадат условия за здравословен и пълноценен живот.

Добри примери от България

Многобройни са примерите, които илюстрират добрите традиции и практики, свързани с култивирането на екологична култура и възпитание.

Активните екологични дейности имат точно такава цел и това се постига посредством прякото включване на учениците и участието им в:

- акции за почистване на: училищни дворове, паркове, резервати, защитени местности, реки, езера.
- засаждане на дръвчета и други растения в местни паркове и квартали. Изготвяне на програма за наблюдение и полагане на грижи за засадените дръвчета. Изработване на къщички за птици и хранилки за горски животни (проект „Хиляди дървета за децата на България“, инициатива на „Фондация 77“, подпомогната от интернет страницата на www.gorata.bg).

Стимулирането на младежката активност и инициативност се постига и чрез **Младежкото екологично кино**. Периодичните срещи на **учениците** актуални екологични проблеми разширяват полезрението им и провокират тяхната креативност. Служат като сигнал за търсене на решение.

През последните години като изключително популярна форма за екологично образование в България се наложи т.нар. „**Зелено училище**“. Една нестандартна форма на възпитание, ориентирана главно към деца, живеещи в градовете, нямащи пряк контакт с природата. В подобна образователна експедиция се включват деца и младежи от 5 до 17 г., за които в продължение на няколко дни целенасочено

се организират ековъзпитателни мероприятия на открито – в определена градска среда или сред природата. Извънкласното обучение е с акцент по следните теми: рециклиране, алтернативна енергия, замърсяване на околната среда.

Целта на „Зеленото училище е: децата да станат съпричастни към проблемите на околната среда и да разберат защо е необходимо да се опазва природното богатство; да осъзнаят значението на гората като елемент на живата природа – чист въздух, тишина, цветна хармония, разнообразен растителен и животински свят, и да обогатят знанията си по екология², формирайки екологично самосъзнание и култура.

- Използват се нови образователни технологии: за разделно събиране на отпадъците, изработка на произведения на изкуството от рециклирани материали, екологично и енергийно ефективно потребление на ресурсите.
- Прилагането на неформалното образование е съчетано със забавления, изследователство и приключения, като разходки в пещери, нощни походи, изкачване на върхове, наблюдение на застрашени птици и други.

Едни от интересните и нестандартни примери, илюстриращи резултатите от екологичното образование в градска среда, препращат към участието на наши деца и младежи в *Европейски конкурс за добри практики в областта на образованието за екологично устойчиво развитие – „Нашата класна стая за един устойчив свят“ по проект SAME WORLD*. Добрите практики от България [12], които участват в конкурса, представляват пъстър калейдоскоп от уникални, реализирани дейности и идейни проекти за една по-съвършена екологична среда. Само наименованията на практиките като: **Хотел за насекоми; Избягай от чудовището Пластмаса; Образователни турове за отговорно потребление; Замени дезодоранта, спаси Земята; Детска работилница за чистота**, подсказват изключителната креативност и целенасочена мисъл за бъдещето на всички участници.

Впечатляваща е идеята на средношколци от гр. Бургас, които мотивирано изработват модел на „Училище на бъдещето“, вдъхновени от твърдението на А. Gatto, че „Основният източник на възобновяема енергия е под краката ни“. Учениците предлагат оригинален проект, в който физкултурният салон, класните стаи, коридори и спортната площадка пред училището да бъдат изработени от настилка, която може да абсорбира кинетичната енергия и съдържа полимера *Поливинилиден флуорид* и която ще превръща механичната енергия в електрична. Когато десетки ученици излязат от класните си стаи и се впуснат в игри и тичане по коридора, когато спортуват тяхната младежка енергия буквално ще се превръща в ценен ресурс – достатъчен, за да зареди мобилни телефони, да осигури осветление.

Ето и още от добрите примери, които представят разнообразието от дейности, свързани с ранното екологично възпитание:

² Практическо помагало за провеждане на зелени училища. София, 2005. https://learningforchange.net/bg/wp-content/uploads/sites/3/2018/06/pomagalo_za_zeleni_u4ilishta_BG_Final.pdf

Проект: СОЛИДАРНА МРЕЖА НА ВКУСНИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ БИОГРАДИНКИ (Национална кампания „Умения за устойчив начин на живот“) [13]. „Вкусната образователна градинка“ е нестандартна, зелена образователна зона, създадена в двора на детската градина, където децата, учителите и родителите лично и заедно изучават принципите на Природата, като отглеждат различни растителни култури (билки, зеленчуци и плодове). Тази биоградинка е иновативен образователен инструмент с огромен потенциал, с който учителите могат да обединяват много и различни теми и да ги представят на децата по един интерактивен, лесен за реализация и изключително атрактивен начин.

Вкусната биоградинка бързо се превръща в ЛЮБИМА зелена класна стая. Непосредствените резултати от работата по този проект могат да се рамкират както следва:

- * Осигурява непосредствения контакт на всяко дете със заобикалящата го природа;

- * Чрез нея се развиват нагласи за пълноценен начин на живот;

- * Подкрепя позитивната комуникация между децата, родителите и учителите;

- * Възпитава у децата отговорност, изследователски дух и сътрудничество;

- * Спомага за развитие на важни личностни качества, като креативност, увереност, позитивно и отговорно отношение към себе си и околния свят;

- * Вдъхновява желанието за сърдечно общуване и взаимна подкрепа в общността;

Такива биоградинки са изградени в 16 детски градини в Република България.

Проектът „Градска екология“ [14] „цели да сведе опазването на околната среда и устойчивото развитие до ниво индивидуална отговорност за всеки гражданин на гр. Варна в България. В рамките на проекта младите хора от Варна и областта са въвлечени в различни дейности по опазване на околната среда – от акции по рециклиране и собствено производство на екологични продукти, през кампании за почистване и еколагери, до образователни кампании по училища, детски градини и други организации“ (<https://ecovarna.info/portfolio-items/gradska-ekologia/>).

Повишеното ниво на „свърхпотребление сред гражданите в комбинация с ниското ниво на осведоменост води до генериране на голям обем отпадъци, които не се разделят и рециклират. Това се отразява върху екологията на градската среда – нейната визия, приветливост, замърсеност и ниво на хигиеничност“.

Проектът концентрира разнородни дейности като: „кампания за събиране и рециклиране на хартия, лагери за екостроителство, прожекции на екофилми със съпътстващи дискусии, работилници за биосапуни и домашна химия, образователни презентации и пътуващи изложби“ и др. „Проектът разчита на принципа „За всекиго по нещо“ – различни пространства (*градско, селско и виртуално*), различни теми (*рециклиране, екостроителство, биокозметика, градско замърсяване*), различни подходи (*акции и кампании, лагери, прожекции, работилници, дискусии, обучителни блокове*). Това е начинът „посланието за екологичен и устойчив начин на живот да има възможност да достигне до повече хора“. Проектът стимулира участниците в различните по характер акции. Техният брой расте, както и количеството „рециклираните отпадъци и броят на спасените от изсичане

дървета чрез рециклиране на хартия“, което е една от основните цели на подобни инициативи.

Кампанията **Junk Around** (<https://www.bgbeactive.org/obrazovatelni-eko-igriv-lauta/>) е част от дългосрочната програма на „БГ Бъди активен“ „МЯСТО България“ [15] и представлява един опит на сдружението да ангажира гражданите с кауза за опазване и съхранение на градската среда. Всички жители на района са призовани „да се включат в акцията, за да допринесат за каузата „Пловдив без отпадъци“. Поредната инициатива на активистите за чистота в Пловдив се реализира в парк „Лаута“. Често участници в различните издания на тези кампании са деца, които се включват в специално организирания за тях „образователен модул за учене чрез забавление, наречен „Чисти игри“. Чрез тях получават различни по характер знания, свързани с опазването на природата, рециклирането, разделното събиране на отпадъци. Това са проекти, които стимулират колективното мислене за едно общо, по-добро и сигурно бъдеще, в устойчива и чиста градска среда.

Примерите за сходни инициативи са много. Част от тях са се превърнали в ежегодни кампании, които се инициират от общините в България по региони или са продукт на съвместни инициативи между гражданите и регионалните институции.

През 2020 г. дейностите на „Място България“ обхващат шест града чрез инициативата „Партньорство за красива и чиста среда“ – Пловдив, Варна, Шумен, Добрич и Силистра. Активистите почистват части от градските зони, райони край водни басейни. Често са участници в различни по характер обучения – като доброволци, или са част от състава на специално създадените работилници за рециклиране.

СМИСЪЛЪТ

Систематизирайки изложения анализ, можем да направим следните *обобщения и изводи* относно включването на подрастващите в различни по характер екологични проекти:

1. Участието в различни по характер и насоченост екопроекти допринася за усъвършенстване на екологичните знания и умения на учениците. Обучението чрез различни проектни инициативи е съвременна иновативна методика, която успешно се прилага в съвременното училище като пълноценна алтернативна форма за преподаване.

2. Проектните дейности често се отъждествяват с извънкласната форма за обучение. Една своеобразна алтернатива на класно-урочната система, която подпомага развитието на качествата и потенциала на децата.

3. Характерът на екопроектите подпомага пълноценно взаимодействие между преподавателя и подрастващите, изградени чрез подхода *учене чрез преживяване*.

4. Този тип дейност е пример за синхронизирано взаимодействие не само между участниците във всеки проект, но и със самото градско пространство, което се превръща в естествена обучителна платформа.

5. Участието в образователните екопроекти доказва, че екологичното образование е неизменна част от гражданското образование.

Проведените изследователски дейности са пример, че обучението и възпитанието чрез проекти е един успешен похват за разнообразяване на класическата консервативна образователна система. Преподаването и ученето в алтернативна градска среда е изцяло в унисон с европейските образователни тенденции, които очертават една различна визия за дидактическата роля на проектната дейност. Участието в проекти стимулира детското въображение, формира умения за работа в екип, изгражда качества за аргументиране на собствена позиция, за поемане на отговорност и социална ангажираност.

Заклучение

Реализираните дейности в позната градска среда носят ясно послание, че бъдещето на планетата зависи от всички нас и малките промени в личните ни навици имат смисъл. Желанието да се култивира у подрастващите почит към природата, съзнание за смисъла на целенасочената защитна човешката дейност е основна цел на екологичното образование.

Процесът на размисъл, свързан с устойчивата градска среда и нейния екообразователен потенциал, представлява предизвикателство и източник на вдъхновение не само за педагозите, но и за всички фактори и институции, отговорни за пълноценното и перспективно планиране на местно, регионално, национално и европейско ниво. Очаква се в бъдеще Националната програма за развитие „България 2030“³ и Планът за възстановяване и устойчивост на Република България от февруари 2021 г.⁴ да дадат нов тласък на екологичните аспекти на националната сигурност на Република България. А това несъмнено ще рефлектира върху цялостната концепция за екологично образование на подрастващите.

ЛИТЕРАТУРА:

1. 1948 – Thomas Pritchard, зам.-директор на Nature Conservancy в Уелс, идентифицира необходимостта от синтез на природните и социалните науки чрез образователен подход, който може да се нарече екологично образование; 1957 – Brennen (по POT, 1978) използва този термин в статия в бюлетина на Масачузетс „Информационно общество“; 1964 – Brennen (по SCHOENFELD, 1979) прилага понятието в неговия адрес към Американската асоциация за Напредък на науката.
2. Чл. 3, ал. 4 от **НАРЕДБА № 13** от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование.
3. **Vakleva, Zlatka P. CONTEMPORARY ASPECTS OF THE ECOLOGICAL EDUCATION // PROCEEDINGS OF THE ANNIVERSARY SCIENTIFIC**

³ National Development Program „Bulgaria 2030“ (Национална програма за развитие „България 2030“) <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1330>

⁴ National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria (2021) <https://www.bing.com/search?q=National+Recovery+and+Resilience+Plan+OF+THE+REPUBLIC+OF+BULGARIA&aqs=edge..69i57.14364j0j1&pglt=547&FORM=ANCMS9&PC=U531>

- CONFERENCE OF ECOLOGY Eds. Piiana G. Velcheva, Angel G. Tsekov • Plovdiv, November 1st 2008 • p. 410 – 419.
4. **Костова, З.** Концептуализация на екологичното образование. София: Фабер, 2003, с. 254.
 5. https://ec.europa.eu/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_summary_bg.pdf
 6. **Ръжева, М.** Градската среда като средство за обучение. – *Архитектура*.
 7. **Геел, Гел.** Градове за хората. София, 2016.
 8. Места на всекидневието /Под. ред. Хайнц Герхард Хаупт. София, 2002.
 9. **Русо, Жан Жак.** Емил, или за възпитанието. София: Глобус, 1904.
 10. **Дюи, Дж.** и др. Образование чрез труд. София, 1935.
 11. https://civitas.eu/sites/default/files/civitas_ii_policy_advice_notes_03_cycling_walking_bg.pdf
 12. http://edu-kit.sameworld.eu/download/BGRF_SAME_WORLD_Best_practices_from_Bulgaria.pdf
 13. www.gradinka.zaedno.net
 14. <https://ecovarna.info/portfolio-items/gradska-ekologia/>
 15. <https://www.bgbeactive.org/obrazovatelni-eko-igri-v-lauta/>

ЕКООБРАЗОВАТЕЛЕН ПОТЕНЦИАЛ НА ГРАДСКАТА СРЕДА

ас. д-р Йорданка Стоянова-Тонева

ВСУ „Черноризец Храбър“

Резюме: Формирането на екологична култура е едно от предизвикателствата в образователния процес, напълно съобразено с новите инициативи на Европейската мрежа за политика в областта на ключовите компетенции (KeyCoNet). Екологичното образование предполага пряк контакт с природата и ежедневието в градската среда и се превръща в необходим елемент от съвременните учебни програми. Включването на подрастващите в различни дейности от екологичен характер се вписва във водещите екологични парадигми на нашето време. Наред с традиционната училищна среда, различните градски пространства се превръщат в естествена учебна платформа, предлагаща нетрадиционни образователни подходи за преподаване извън класната стая и формиране на знания и умения в съвременната екологична и социална инфраструктура.

Ключови думи: екологична култура, градска среда, образование, природа, класна стая, сигурност, ключови компетенции, европейска политика;

ECO-EDUCATIONAL POTENTIAL OF THE URBAN ENVIRONMENT⁵

Assist. prof. Yordanka Stoyanova-Toneva, PhD

VFU „Chernorizec Hrabur“, Varna

e-mail: yordanka.toneva@vfu.bg

Summary: The formation of ecological culture is one of the challenges in the educational process, fully in line with the new initiatives of the European Network for politics in the field of key competences (KeyCoNet). Ecological education presupposes direct contact with nature and the everyday urban environment and becomes a necessary element of modern curricula. The inclusion of adolescents in various activities of an ecological nature fits into the leading ecological paradigms of our time. Along with the traditional school environment, the various urban spaces are becoming a natural learning platform, offering non-traditional educational approaches for teaching outside the classroom and the formation of knowledge and skills in modern ecological and social infrastructure.

Keywords: ecological culture, urban environment, education, nature, classroom, security, key competences, European politics;

⁵ https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2021/35/e3sconf_icesd2021_05001.pdf